

LADISLAV CHVÁTAL – VÍT HUŠEK:

PŘIROZENOST VE FILOSOFII MINULOSTI

A SOUČASNOSTI

(Brno: CDK 2008, 237 stran,

ISBN 978-8073251437)

Jeden z nejvýznamnějších pojmů ve filosofii (ale nejen v ní) je pojem *přirozenost*. Vyložit tento pojem není snadné. Už tím, že uvedeme český termín „přirozenost“, se dopouštíme jistého výkladu a zúžení významu řeckého termínu φύσις nebo latinského termínu *natura*, které hrály ve filosofické tradici tak významnou roli. Filosofické texty dávne minulosti, které mluví o přírodě, přirozenosti, povaze apod., neztratily ani po dlouhém čase na naléhavosti a významu, a navíc ovlivnily většinu moderních evropských jazyků, takže proniknout houštinou významů, které se za zdánlivě jednoduchým slovem *natura* a jeho staršími i mladšími obdobami skrývá, není vůbec snadné.

Sborník zabývající se tématem přirozenosti, který vzešel z konference olomouckého *Centra pro práci s patristickými, středověkými a renesančními texty*, se tohoto tématu chopil a jeho autoři se pokusili nezůstat pouze u dějin pojmu, ale dotáhnout celou tematiku až do současnosti. Přesto v sobě sborník nezapře prostředí centra, v jehož lůně vznikl. Najdeme v něm silné zastoupení témat antických, patristických, středověkých a renesančních. Na konci sborníku se pak setkáme poněkud neorganicky se třemi příspěvky současnými. Proč poněkud neorganicky?

První důvod je ten, který si uvědomují sami editoři. V dějinném spektru v podstatě chybí celá oblast novověku, takže titul sborníku jakoby sliboval víc, než obsah skutečně nabízí. Jistá výbě-

rovost témat je pochopitelná, i když je škoda, že např. takové téma jako přirozený zákon, které je představeno u Tomáše Akvinského, nemá podobně zpracované předchůdce (např. ve stoickém pojetí) ani následovníky v novověkých pojetích přirozeného práva nebo v současných diskusích přirozeného zákona. Celé téma se tak čtenáři neobeznámenému s historií dané otázky poněkud smršťuje do jedné izolované, historicky omezené podoby, byť by v tomto případě byla recenzentovi zrovna sympatická.

Druhým důvodem, proč působí obsah sborníku poněkud neorganicky, je to, že většina příspěvků představuje historické rozборы a prezentace různých autorů z dějin filosofického myšlení. Poslední příspěvky, zaměřené na současnou filosofii, mají ale jiný charakter. Nejsou ani tak prezentací nějaké školy nebo osobnosti, ale jsou to argumentace pro nebo proti nějakému přístupu. Jsou to tedy texty zajímavé nikoli historicky, ale systematicky. Je ale namístě konstatovat, že jsou to příspěvky velmi zajímavé a myšlenkově provokativní.

V tomto metodicky rozdílném přístupu vidím určitou otázku, která stojí před čtenářem. Co vlastně očekává od filosofie? A především od starší filosofie? Je to pouze záležitost historie, kterou můžeme studovat jako mrtvou věc, která už není aktuální pro náš život, nebo je to stále živá zásobárna idejí, které jsou sice postaveny do kontextu své doby, ale lze je s úspěchem „přesadit“, aktualizovat a dát jim současný význam a relevanci? Na pracovním setkání pořádaném v loňském roce na Filosofickém ústavu AV ČR se ukázalo, že řada kolegů zastává spíše první pohled. Po přečtení příspěvků v recenzovaném sborníku jsem měl tu a tam pocit, jakoby i zde byl důvod jeho sepsání spíše

historický a na aktualizaci starých otázek se pozapomnělo. To je ale právě otázka, kterou bychom si měli při otevření sborníku položit. Čekáme pouze historické rozborů minulosti a nechceme, aby nám mluvily do současných otázek? Pak působí poslední oddíl skutečně jako přílepek. Nebo nepokládáme za důležité, jestli zajímavé argumenty vzešly např. z pera Aristotelova, Augustinova, Ockhamova, Kantova nebo Rawlsova, a prostě jdeme pouze „po problému“ pouze s nejnútnejším hermeneutickým ohledem na dějinný kontext? Pak budeme pociťovat jistý deficit aktualizace problematiky ve většině článků v historických částech sborníku.

Těmito poznámkami ale ani v nejmenším nechci snižovat kvalitu jednotlivých příspěvků, která je vynikající. Pro čtenáře, který se chce začíst do vysoce erudovaných rozborů Platónova pojetí *fýsis*, stoické strukturační přirozenosti, Augustinova a Řígenova pojetí vztahu přirozenosti a vůle, Tomášova pojetí přirozenosti a teorie přirozeného zákona, Ficinova pojmu přirozenosti apod., nelze než sborník vřele doporučit. Výše zmiňované glosy budiž chápány jako jistý druh kritických úvah nad metodou filosofie vůbec, ke kterým sborník mimo jiné inspiruje. A cokoli inspiruje k věcným úvahám, stojí za to. Po sbornících o čísle, mýtu a jednotě jsme se tedy dočkali sborníku o přirozenosti a můžeme se těšit na další, protože kvalita příspěvků se drží vysoko, témata jsou volena velmi zajímavě a jak je vidět, zpracování provokuje k dalším otázkám, které překračují tematický záber konferencí a sborníků samotných.

Tomáš Machula

JOSEF DOLISTA A MIROSLAV SAPÍK (EDS.):
STUDIE Z BIOETIKY III

(České Budějovice, Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální
fakulta, 2008, 222 s.
ISBN 978-8073940041)

Označení studie v jejím názvu pomocí číslice III. naznačuje určitou návaznost. Proto lze připomenout *Studii z bioetiky – Etika v biomedicíně a biotechnice* (stejní editoři, stejný nakladatel, rok 2006), která vyšla v návaznosti na konferenci „Etika v biomedicíně a biotechnice“ (dne 28. 4. 2006 na ZSF JU) a stejnojmennou konferenci z následujícího roku (dne 25. 5. na ZSF JU) a její následnou studii. Vše je součástí projektu GAČR „Filozofická etika v biomedicíně a biotechnice“ (hlavní řešitel: prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D.). Vnímáme velký zájem a prostor, který se věnuje otázkám biomedicínské etiky na zmíněné fakultě, a jeho důsledné promýšlení a zpracování.

Hlavní řešitel v předmluvě podotýká, že studie zahrnuje vybraná témata bioetiky, že by se mohla stát kompasem pro další rozhodování těch, kdo jsou činní ve vědě a výzkumu, a že by se mohla stát podnětem pro vlastní reflexi čtenáře, jež se zaměřuje na základní badatelskou a etickou orientaci. Mohu rád jako pozorný čtenář konstatovat, že se cíl může zdařile naplňovat. A nejen to. Zejména v českém prostředí je bohatým příspěvkem k tomu, jak se fundovaně seznámit s komplikovanou oblastí biomedicínské etiky, ke vzdělávání (včetně dalšího vzdělávání) souvisejících profesí (určitě mediků, ošetrovatelů, sociálních a pastoračních pracovníků, pedagogů, právníků, novinářů), k další reflexi konkrétních témat a morálních dilemat i k diskusi nejen o těchto téma-

tech, ale i o jednotlivých větech-konstatováních-tvrzeních jednotlivých příspěvků. V neposlední řadě může být odborným a lidsky důstojným podkladem pro rozhodování politické reprezentace. Z celé knihy je cítit snaha o respektování lidské důstojnosti a úcta k lidskému životu, jeho ochrana i úcta k přírodě, zohlednění rozmanitých souvislostí a širokého kontextu projednávané problematiky a potřeba si pokorně a se skromností klást staré i nové otázky. Spolu s tím člověk vnímá ochotu vést korektní a poctivý dialog i s těmi, kdo mají třeba jiné názory. Obohacen může být někdo, kdo by se rád něco dozvěděl o nové problematice, kdo by se rád více zorientoval, i ten, kdo se biomedicínskou etikou již zabývá.

Studie je rozdělena na dvě velké části I. *Vybrané kapitoly z bioetiky* (s. 11–75) a II. *Diskuze k bioetickým tématům* (s. 76–222). První velká část pochází z pera Josefa Dolisty a skládá se z úvodu a následujících tří kapitol: 1. Odpovědnost za lidský život, 2. Zdraví a léčba, 3. Smrt a umírání. Po těchto třech kapitolách následuje seznam literatury (s. 69–70) a doporučená literatura ke studiu bioetiky (s. 70–75) k jednotlivým tématům (*K mozkové smrti a anencefalii* a poznámkou-otázkou: „je etické, aby se anencefalické dítě stalo dárce tkání?“; *K otázce humanizace lidského embrya*; *K otázkám přelidnění*; *K ekologické krizi a přelidnění*; *K otázkám technokratické společnosti*; *K etice genové terapie*; *K etice potratů*; *K etice trestu smrti*). Z výčtu témat doporučené literatury je patrné, že autor používá širší vymezení oboru bioetika.

První kapitola je dále rozdělena do těchto podkapitol: Smysl a hodnota lidského života (1.1); Počátek lidského života (1.2) – s dalším rozvedením Pů-

vod genotypu, Fáze rozlišování, Vývoj velkého mozku a hominizace, Rozlišení mezi lidským a „humanizovaným“ životem; Předávání lidského života (1.3) – s rozvádějícími body Odpovědnost za zdraví dítěte před porodem a po narození, Populační problémy, Umělý zásah do lidské plodnosti; Potrat (1.4) – s podřazenými body Mravní problém a problém zákona, Spontánní potrat, „Selektivní“ potrat, Přerušení těhotenství k záchraně života; Činy proti lidskému životu (1.5) – rozvinuté do Vina z nedbalosti a neposkytnutí pomoci, Usmrcení nedbalostí, Sebevražda, Vražda a účast na hromadné vraždě, Trest smrti.

Splynutí vajíčka a spermie se považuje za okamžik, který lze označit za začátek jedinečného a neopakovatelného individua, tedy o skutečně lidský život. A řeší se ona rozhodující otázka, odkdy přesně začíná (právně) chráněný lidský život. Text nás tedy vybízí, abychom se zamysleli nad otázkou, kdo je přesně bytostí, která zaslouží plnou ochranu života a které se uznává lidská důstojnost, jež tuto ochranu odůvodňuje. Nejen v této souvislosti by stálo za zvážení, zda nepoužívat raději než zavádějící pojem „přerušení těhotenství“ v kontextu probíraného konfliktu volby mezi životem matky a životem nenarozeného plodu a dáním přednosti záchraně životu matky (1.4.4, s. 27–28) termín „ukončení těhotenství k záchraně života“. Budeme tak přesní, citliví a vyhneme se zavádějícímu pojmu interrupce i pojmu potrat, o němž pojednávají předchozí podkapitoly (1.4.2 Spontánní potrat, 1.4.3 Selektivní potrat).

Druhá kapitola je rovněž rozdělena do podkapitol: Smysl a hodnota zdraví a léčby (2.1) – rozvinuté do Smyslu plnosti nemoci a utrpení, podstatné

otázky Co je lidské zdraví?, Individuální a sociální odpovědnosti za zdraví; Zdravotnická povolání (2.2) – s podřazenými body Lékařská etika, Etický kodex, Vztah lékaře a pacienta; Zdravotnická politika a zdravotní péče (2.3) – dále rozvedená pod názvy Klasický model zdravotnické péče, Nové tvůrčí horizonty, Zdravotnická politika, Klinický výzkum na člověku, Klinický výzkum sloužící terapii, Klinický výzkum nesloužící bezprostředně terapii.

Jako doplnění (srov. s. 44) můžeme uvést, že zmíněná Helsinská deklarace ohledně etických principů pro medicínský výzkum zahrnující lidské osoby (z roku 1964) Světové lékařské asociace byla aktualizovaná naposledy v Tokiu v roce 2004. V této kapitole i v celé studii se čtenář setká s úctou i k těm nejslabším a nejzranitelnějším členům společnosti a s úsilím o ochranu jejich důstojnosti a života.

Konečně třetí kapitola Smrt a umírání je členěna do podkapitol Hledání smyslu smrti (3.1) – a jejích dalších konkretizací Problematika bytí a nebytí, Přírozená smrt, Je umírání vrcholem svobody?; Život a smrt zbavené smyslu (3.2) – dále rozčleněné na Vyhybat se myšlence na smrt, Nedostatečné začlenění smrti do lékařské praxe, Sebevražda a pozitivní eutanazie, Povinnost zabránit sebevraždě, Proti uzákonění pozitivní eutanazie; Okamžik smrti a proces umírání (3.3) – dále členěný Od srdeční smrti ke smrti mozkové, Délka umělého dýchání, Překonání smrti, Ireverzibilní kóma, Organové transplantace, Právo umírajícího na pravdu; Prodlužovat život, nebo umírání? (3.4) – rozvětvené do Novosti problematiky, Rozlišování řádných a mimořádných prostředků, Obětavé péče místo uzdravení.

Opět se projevuje široký záběr a kompetence autora. Cenným je i upozornění na potřebný pohled nejen individuální, meziosobní etiky, ale i etiky sociální. Všímový čtenář může v celém textu autora najít základní principy sociální etiky. Snad by bylo na místě nové promyšlení používání pojmu eutanazie a „pomoc ke smrti“: jestliže se objevuje pojem „pozitivní eutanazie“, operuje se i s „negativní eutanazií“. Nebylo by vhodnější – nejen vzhledem k historickým zkušenostem – užívat označení eutanazie jen pro úmyslné zabití pacienta prostřednictvím jiné osoby a v dalších případech hovořit o pomoci pacientovi zemřít, aby se vyjádřil rozdíl mezi zabitím a dovolením (umožněním) člověku zemřít? Pak lze snad i přesněji zacházet s adjektivy aktivní-pasivní, přímé-nepřímé, přiměřené-nepřiměřené konání či nekonání v této oblasti a potažmo s výrazem doprovázení umírajících. Takové ujednané rozlišování termínů může prospět i veřejným diskusím včetně snah o zákonnou úpravu (srov. souvislost s příspěvkem Eutanazie od Petry Adamové v této studii). Podstatný krok pak představuje prezentace zkušeností paliativní péče. Význam paliativní péče najdeme i ve zmíněném příspěvku Eutanazie, kde je čtenář odkázán na neopominutelný dokument tzv. „Charty umírajících“ (tzn. Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1418 (1999) 1 *Ochrana lidských práv a důstojnosti smrtelně nemocných a umírajících*).

Propojením s jedním konkrétním příspěvkem jsme se dostali do velké části II. Ta čítá celkem 17 příspěvků (14 v českém jazyce, 1 v polštině a 2 v angličtině). Jedná se o tyto tituly a autory: Argumentační dovednosti užívané v bioetice, Preimplantační a prenatalní

diagnostika (Josef Dolista); Impulzy mezináboženského dialogu pro bioetiku, Respekt k autonomnímu rozhodnutí pacienta motivovaného náboženským přesvědčením (Ondřej Doskočil); Od bioetiky k (bio)filozofii, Ke změně paradigmatu medicínského rozhodování (Josef Kuře); Etické kontexty sociobiologie (Helena Pavličíková); Kategorie zdraví a medicína coby normativní obor (Jan Payne); Úcta a odpovědnost za lidský život a jeho předávání z hlediska gender (Dagmar Roučková); Bioetika ve vztahu ke společenským vědám, Současný člověk, bioetika a multikulturalismus (Miroslav Sapík); Důstojnost lidské existence v péči o nemocného (Jiří Šimek, Hana Svobodová); Kmenové buňky a etika (Květoslav Šípr); Znaczenie kontekstu kulturowo-religijnego dla zagadnień bioetycznych na przykładzie wizji starożytności w chrześcijaństwie oraz buddyzmie (Jakub Urbaniak); Cross-cultural aspects of some bioethical questions, End-of-life issues in cross-cultural perspective (Friedo Zölzer).

Kritériem pro pořadí příspěvků se stalo abecední řazení dle příjmení. Pravděpodobně jiné by bylo dle tematických celků. Diskutuje se zde výstižně a způsobit o trestněprávní úpravě eutanazie v ČR, o dějinných aspektech a úkolech bioetiky, znovu a podrobněji o preimplantační a prenatalní diagnostice, o projektu Světový étos v souvislosti s impulzy náboženského dialogu pro biomedicínskou etiku. Na příkladu Svědků Jehovových je ukázáno napětí autonomie pacienta, autonomie a svědomí lékaře a náboženských ustanovení při rozhodování o tom, co je pro pacienta to nejlepší, přičemž se zhodnotí všechny principy biomedicínské etiky včetně amerického principalismu. Dále probíhá pojednání o rozlišování pojmů

vůbec (bioetika, biomedicína, biofilozofie, místa filozofie v biomedicínské problematice) a o změně paradigmatu medicínského rozhodování s realistickým, a přesto lidsky zodpovědným zohledněním všech možných rozměrů etické reflexe. Dále jde o etické kontexty sociobiologie, o otazníky ohledně definování zdraví a o adaptabilitu člověka, o genderový pohled na předávání lidského života, úctu k němu a odpovědnost za něj (dozvíme se o gendrocidě), o vztah bioetiky ke společenským vědám (např. antropologii), o multikulturní rámec rozhodování a jednání a o úctu k přírodě, o nejvyšší morální princip a paradigma právního systému, totiž o lidskou důstojnost, spojené s lidskou existencí v péči o nemocného. Část I. je také rozvinuta v pojednání o embryonálních kmenových buňkách a klonování, o významu kontextu kultury a náboženství.

Předložená studie bere eticky zodpovědně v potaz široký kontext multidisciplinární problematiky (pojmy oboru etika, pluralitní společnost, multikulturní svět, nové možnosti biomedicíny, otázku pojetí člověka a světa, porozumění zdraví a nemoci, souhrnu různých povolání, lidskoprávní rámec a právní rozměr, reformy zdravotnictví, politický a ekonomický rozměr, místo náboženských otázek). Studie ukazuje také na bohatou nezbytnou kvalifikaci, a sice na znalost příslušné literatury (jen by si asi zasloužila zmínku definice bioetiky dle *International Association of Bioethics* (2006): „studium etických, sociálních, právních, filozofických a dalších souvisejících otázek, které vystávají v health care a biologických vědách.“)

Studii z bioetiky lze ke studiu jen vřele doporučit. Jestliže bylo jedním

z cílů podnítit další bádání a hledání odpovědí na mnohé otázky, nechme některé takové otázky autorů zaznít:

Je na místě si všimnout, zda tu nejsou historické analogie? Jak se projevují různé projekce a vize – jako např. vize léčby všech chorob, včetně choroby smrtelnosti? Jak zacházíme s principiální limitovaností medicíny? S jakým modelem medicíny pracujeme? Jak se stavíme k limitovanosti našich zdrojů? K distribuční a sociální spravedlnosti? Kdo a za jakých podmínek bude mít přístup k terapiím, k různě kvalitní zdravotní péči? Kdo, co, jak, kdy a podle jakých principů a kritérií rozhoduje? Nakolik lékaři rozhodují o životě a smrti pacienta? Bylo by neetické experimentovat na umírajícím člověku, aby tak posloužil jiným nemocným a pomohl jim k uzdravení? Jsou oprávněné experimenty na mentálně postižených, kteří nejsou nikdy s to dát kvalifikovaný souhlas k pokusům na svém těle? Jsme si morálně jisti, že v první fázi života nemáme co činit s lidskou osobou jako takovou? Nebo máme naopak morální jistotu, že už dosáhla sebetranscendence k osobnímu bytí? Nebo je zde pochybnost ve striktním smyslu slova?

Spolu s jinými autory se můžeme taky ptát „Medicína bez etiky?“ (Otfried Höffe) a „Kolik etiky snese medicína?“ (Marcus Düwell, Josef N. Neumann).

Za nastolené otázky autorů studie jim nezbyvá než poděkovat a poblahopřát ke skutečné studii.

René Milfait

JOHANNES ZESCHICK:

BENEDIKTINI A BENEDIKTINKY V ČECHÁCH
A NA MORAVĚ

(Přel. Zdeněk Lochovský a Ondřej Koupil.
Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtě-

cha a Markéty, 2007. 208 s.
ISBN 978-8086882000)

Zkraje hodnocení práce J. Zeschicka *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, musíme objektivně konstatovat absenci přehledného zpracování dějin tohoto mnišského řádu. Nástin Zdeňky Hledíkové *Benediktini v českých zemích ve středověku* ve sborníku Břevnov v českých dějinách má (přes svou nespornou fundovanost) povahu skutečně jen minimálního základu. Obdobný přehled *Benediktini v českých zemích – krátký přehled benediktinských klášterů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, vydaný v rámci tzv. Benediktinských sešitů, je klasickým samizdatem, v podstatě masově nedostupným. Nutně povrchní je přese všechnu záslužnost též historie řádu v dvoudílném Přehledu církevních dějin Jaroslava Kadlece. Nabízí se tedy pouze srovnání s druhým svazkem druhého dílu Bubnovy *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*. Tato práce je ale encyklopedií se všemi s tím spojenými klady a zápory, strukturována je též jinak než dílo Zeschickovo. Rámcovou orientaci nabízí také práce Milady Vilímkové a Pavla Preisse věnovaná břevnovskému klášteru, ale její akcent leží jinde a detailnější pohled na význam benediktinského řádu přirozeně není jejím cílem. Tuto mezeru se tedy nyní pokusil zaplnit český překlad Zeschickova staršího příspěvku, vydaný péčí břevnovského archisteria.

Autor, Johannes Nepomuk Alois Zeschick, narozený roku 1932 v českých Bezručicích, vstoupil roku 1955 do benediktinského kláštera v Rohru, na jehož gymnáziu dříve studoval. Již tehdy se tu setkal s českými benediktiny z Broumova, kteří v Rohru nalezli azyl po roce 1950. Zeschick pak vystu-

doval teologii, historii a anglistiku, kteréžto předměty na rohrském gymnáziu později sám vyučoval. Z jeho odborných publikací jmenujme alespoň *Das Augustinerchorherrenstift Rohr und die Reformen in bayrischen Stiften vom 15. bis zum 17. Jahrhundert* (1969). Lze jej tedy pokládat za autora nepochybně fundovaného, jak dokládá i vlastní text.

Zeschickova studie o dějinách českého benediktinství je strukturována do několika oddílů. Na úvod podává autor povšechný chronologický přehled historického vývoje benediktinských klášterů v českých zemích. Následuje osvětlení organizační struktury řádu a jeho vývoj v čase. Správně zde upozorňuje, že sv. Benedikt toliko sepsal řeholi, ale řád nezakládal; že benediktinské mníšství je založeno na pluralitě a, striktně vzato, jednotný řád neexistuje dodnes – jedná se pouze o soubor klášterů, žijících podle řehole sv. otce Benedikta. Z toho vyplývá i náležitá pozornost věnovaná peripetiím vzniku české benediktinské kongregace od prvních nezdařených náběhů ve 14. století, především pak ale v potridentské době. Jen letmý zájem (s. 51–57) je věnován ekonomice českých benediktinských klášterů, což ale v mnohém vychází ze stavu pramenné základny; ovšem také ze Zeschickových možností i badatelského záměru. O to větší prostor naopak zabírají kapitoly o kulturním působení řádu. Opět z logiky historického vývoje dominuje těmto pasážím období rozmachu barokního, leč autor v případě možnosti reflektuje také torza památek, která přežila z dob starších. Hlavní vinu za zničení řady pamětihodností klade Zeschick jistě nesporně do období husitství, jeho názory jsou přitom střízlivé a prosty emocionální angažovanosti, což nebyvá vždy zvy-

kem. Druhým takovým faktorem (konkrétně v oblasti architektury, malířství a užitého umění) je pak pro Johannese Zeschicka pozitivní aspekt přirozeného vývoje, spjatého opět se stavební aktivitou přelomu 17. a 18. století. V tomto ohledu se pisatelovo pojetí shoduje s profilací výše zmíněné knihy M. Vilímkové a P. Preisse, ovšem v kontextu všech domácích klášterů.

Velkou pozornost zaujímá i písemná klášterní kultura, jejich knihovny a archivy. V tomto ohledu, přestože autor je svým prostorem limitován, nepostrádá jeho přehled významu, neboť větší pozornosti se zatím dočkal toliko Břevnov, resp. Broumov (coby nejvýznamnější domácí klášter), potažmo Rajhrad (jehož knižní fondy se dochovaly ve vzácné úplnosti). Pro laického čtenáře budou jistě poučné i závěrečné kapitoly věnované vnitřnímu fungování konventu, duchovnímu životu a pastorači, které tak tvoří vhodný doplněk k předchozímu líčení. Poslední tečku tvoří doslov z pera Ondřeje Koupila, který rekapituluje soudobé dějiny řádu v České republice po roce 1993. I tato pasáž činí knihu zajímavou. O. Koupil se stal spolu s Anselmem Skřivánkem editorem práce, na jejich vrub spadá volba obrazových příloh (kterou je třeba pochválit), a především obzvláště cenná vyčerpávající bibliografie. Ocenit je zapotřebí i úroveň překladu z německého originálu. Editoři též přistoupili k některým opravám a doplňkům původního textu, třebaže, jak sami přiznávají, na rozsáhlejší komentáře mnohdy stručně podaného textu nebylo prostoru a diskutabilní témata (kupř. osobnost mnicha Strachkvyse/Kristiána aj.) tak byla ponechána v původním duchu autorově. Toho lze na jednu stranu litovat, ovšem rozsáhlé zásahy do au-

torsky jednotného textu by patrně přinesly celkovému vyznění více škody než užitku. Lze proto s editory souhlasit.

Jak tedy publikaci hodnotit? Výchozím bodem musí být v první řadě vědomí limitů prostorových, spojených s tím, že se jedná o původně časopiseckou studii, dále pak aktualizovanou a rozšířenou pro potřeby výročního sborníku k miléniu Břevnova. Svou daň si vybral také časový odstup vydání překladu. Předeseílám, že i z těchto důvodů (vedle podle mého nesporné potřeby nějakého, alespoň základního, přehledu dějin, působení a významu řádu sv. Benedikta v domácím prostoru) nahlížím na publikaci pozitivně. Přesto považuji za vhodné zmínit určité problematické okruhy. Tady zůstanu věrný především své specializaci mediévisty.

Dějiny raného středověku budou vždy specifické vzhledem ke své pramenné základně, z čehož plyne i fakt nutnosti smířit se se skutečností, že závěry na tomto poli budou zastarávat rychleji než v jiných odvětvích historické vědy. A to je asi největším úskalím pozdního překladu Zeschickovy studie, neboť obecně nejstarší dějiny benediktinských konventů v Čechách a na Moravě jsou už v mnohém antikvované. Sami editoři zmiňují v české historiografii tolik diskutovaného mnicha Kristiána. Ten je dnes povětšinou ztotožňován s mnichem a biskupem Strachkvasem, o kterém mluví Kosmas. Zeschick ale ve svém výkladu následuje linii Hájkovy kroniky, která hovoří o třech synech Boleslava I., Strachkvasovi, Boleslavovi a Cristannovi. Zeschick pak jak Strachkvase, tak Kristiána nechává vychovat ve svatojimramském klášteře v Řezně. Na druhou stranu správně nespojuje

Kristiána s břevnovským klášteřem, jak část bádání ve stopách Dobnerových též činila. Autor dále (jakkoliv v souladu s většinovým bádáním) klade počátky břevnovského kláštera do počátku roku 993. Osobně se domnívám, že kupř. zde se nabízí prostor pro diskusi nad výpovědní hodnotou nejstarších informačních zdrojů a z nich odvozené datace, jak naznačila už (bohužel v tomto ohledu zapadlá) studie Václava Hrubého o české diplomatice z roku 1936. O římském klášteře sv. Bonifacia a Alexia na Aventinu J. Zeschick uvažuje jako o řecko-latinském. To pak má obvykle v očích historiků důsledky pro charakter raného českého křesťanství. Vliv řeckého elementu mezi aventinskou komunitou ale nedávno relativizoval ve sborníku na památku sv. Prokopa polský badatel Marek Derwich. Odtud je pak jen krůček k dějinám konventu sázavského a postavě Prokopově, přičemž ani tato problematika si jistě nemůže stěžovat na nezáměr badatelů. Vyznění Zeschickova líčení však učinila zastaralým a zjednodušeným svěží Prokopova biografie z pera Petra Sommera z loňského roku. Jednoznačně není v bádání vyřešen osud břevnovského konventu po roce 995 a jeho údajný podíl na christianizaci Polska a Uher. Zde je prostor k výzkumu zcela otevřený. Na další debatu jistě čeká inovativní teze Libora Jana o Rajhradu založeném Břetislavem I. coby kolegiátní kapitula. Podobně nejisté jsou v očích stávajícího výzkumu počátky kláštera v Kladru-bech (původ zdejších mnichů zůstává otázkou) či v Litomyšli. Tam je samotná existence benediktinského konventu stále otázkou jednoznačně neukončených diskusí. V obdobích mladších, kdy již známe více pramenů, už tolik sporných okruhů není. Přesto určité

komplexnější zhodnocení by zasluhovala osobnost břevnovského opata Wolfganga Selendera z Prošovic, kterému autor, jistě po právu, věnuje rozsáhlou pozornost. Opat Wolfgang nesporně náleží mezi nejskvělejší osobnosti přelomu 16. a 17. století, jeho kulturní aktivity, ale především zásluha o znovuvzkříšení benediktinského řádu v Čechách, jsou neoddiskutovatelné. Na druhou stranu je nutno znovu zvážit jeho přímý podíl na událostech kolem protestantského kostela v Broumově, v konečném důsledku vedoucích ke stavovskému povstání a třicetileté válce, jak naznačila útlá knížka Jana Kiliána o zboření kostela v Hrobu roku 1617 (2007). V podobném ohledu nelze vidět jen skvostnou barokní přestavbu broumovského opatství samu o sobě, ale též ve vazbě na rebelii na broumovském panství roku 1680. Obecně se domnívám, že by bylo záhodno propojit do náležitých souvislostí složité dění na (převážně německojazyčném) Broumovsku v první polovině 20. století s rolí a osudy zdejších benediktinů v něm, a doplnit tak určitě inspirativní memo-

áry někdejšího břevnovského opata Anastáze Opaska.

Editoři se v doslovu vyslovují, že smyslem vydání Zeschickovy studie v českém jazyce bylo poskytnout základní informace veřejnosti a podnítit další bádání odborníků. Podle mého svůj cíl splnili měrou nemalou. Veřejnosti je dostupný dostačující přehled, který osobně pokládám (už jen z důvodu bohatší bibliografie) za informačně hodnotnější, než je zmiňovaná práce Bubnova, jež je svazována svým charakterem encyklopedie. Je to patrné především v podání kulturních dějin domácích klášterů, kterým M. M. Buben věnuje zhruba 4 strany. Z možných podnětů pro další bádání, krom výše nastíněného, vyplývá kupříkladu potřeba zaměřit se detailněji na vývoj institutu proboštství v rámci benediktinského řádu jako prvku původnímu duchu řehole cizímu. Domnívám se, že Zeschickova studie tvoří vhodný, byť skromnější doplněk k obecným přehledům dějin monasticismu z pera Lawrencova či Frankova.

Josef Šrámek